

„Laisvė ne išmalda, kurią gali kas nors duoti. Laisvė – tai garbė, teisė būti savarankišku. Ją reikia iškovoti.“ Taip rašė kapitonas Izidorius Pucevičius 1941 m. birželio 25 d.

Žaliosios partizanų rinktinės įkūrėjas I. Pucevičius gimė 1901 m. gruodžio 22 d. Panevėžio aps. Šeduvos vls. Naujasodžio kaime pasiturinčio ūkininko Juozo Pucevičiaus šeimoje, kurioje augo keturi vaikai – du sūnūs ir dvi dukterys. 1922 m. I. Pucevičius baigė Šeduvos progimnaziją. Tais pačiais metais lapkričio 15 dieną jis pradėjo mokytojauti Panevėžio aps. Troškūnų vls. Pelyšėlių pradžios mokykloje. Vėliau nutarė pratęsti mokslus, todėl 1923 – 1924 m. mokėsi Panevėžio mokytojų seminarijoje. Tačiau pedagogika jaunuolį, matyt, nelabai traukė, todėl 1924 metų rudenį jis įstojo į karo mokyklą Kaune, kurią baigė 1927 m. rugsėjo 7 d. (IX laida). Jam buvo suteiktas aviacijos leitenanto laipsnis. Jauną karininką paskyrė į Karo aviacijos mokomąją eskadrilę mokiniu žvalgu. Tarnybos metu I. Pucevičius atliko daugiau nei 200 skrydžių. 1928 metais, Lietuvos 10 – mečio proga I. Pucevičius buvo apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės medaliu, o 1933 m. – Šaulių žvaidės ordinu. 1929 m. balandžio 11 d. karinė vadovybė I. Pucevičių perkėlė į šarvuočių rinktinę ir gegužės 2 d. paskyrė šarvuoto traukinio „Gediminas“, kuris dislokavosi Radviliškyje, kulkosvaidžių vagono vadu. Tuo pat metu jis ėjo ir viso traukinio vado pareigas. 1931 m. sausio 1 d. I. Pucevičius išlaikė garvėžio mašinisto padėjėjo egzaminus ir tais pačiais metais vedė studentę Stasę Gyltę. Šeima susilaukė dukterų – Gražinos ir Aldonos. Tačiau šeimos rūpesčiai jam nesutrukdė tęsti mokslų: 1933 m. vasario 1 d. I. Pucevičius baigė Vytauto Didžiojo karininkų kursų kulkosvaidininkų skyrių (1-ma laida). 1934 m. jam pačiam prašant jis buvo perkeltas į rinktinės Kauno įgulą išdininku.

Kapitonas I. Pucevičius

1934 – tieji metai I. Pucevičiaus karininko karjerai buvo lemtingi. Naktį iš liepos mėn. 6 į 7-tą jis Kaune dalyvavo nepavykusiame voldemarininkų antivyriausybiniam kariniame perversme. Dėl to liepos 9 d. jį išleido į atsargą ir išbraukė iš Lietuvos karininkų sąrašų. Prasidėjo civilinio gyvenimo etapas. 1934 – 1935 m. I. Pucevičius dirbo karinio parengimo mokytoju Radviliškio progimnazijoje. Nuo 1935 m. sausio 1 dienos iki 1937 m. gruodžio 1 d. jis dirbo vedėju padėjėju o vėliau vedėju valstybinio spirito monopolio Panevėžio sandėlyje. Galiausiai 1937 m. spalio mėnesį jį vėl

priėmė į karo tarnybą ir paskyrė raštvedžiu į 3 – ajį dragūnų pulką.

1939 m. spalio mėnesį I. Pucevičius dalyvavo žygyje į atgautą senąją Lietuvos sostinę – Vilnių. Tų pačių metų lapkričio mėn. jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. Atestacinėje jo charakteristikoje tada buvo rašoma, jog kapitonas I. Pucevičius yra stiprios sveikatos, drausmingas, sumanus ir teisingas. Jis pasižymi šaltu uždaru būdu, tačiau lengvai bendrauja su žmonėmis. Labai rūpinasi pavaldiniais, domisi specialybės literatūra ir rašo straipsnius į spaudą.

Kuomet sovietų kariuomenė pirmą kartą klastingai okupavo Lietuvą, I. Pucevičius parašė kariuomenės vadovybei raportą ir paprašė išleidžiamas į atsargą. Jo duktė Gražina Pucevičiūtė – Palonienė prisimena, kad tuo metu jie gyveno Kaune Daukanto gatvėje penkių kambarių bute. Sugražinus Lietuvai Vilnių, jų šeima persikėlė į sostinę. Gražina, kuriai 1941 metais buvo 8 metukai, nežino kaip jų šeimai pavyko išvengti tremties. Jos motina Paryžiuje buvo užsakiusi prašmatnią, gėlėta suknelę, tačiau jos neprireikė, nes ne baliai ir iškilmingi priėmimai dabar jiems rūpėjo.

Prasidėjus Vokietijos – SSSR karui, I. Pucevičius subūrė vietinių vyrų rinktinę ir 1941 m. birželio 24 d. užėmė Šeduvą. Netrukus laikinoji Lietuvos vyriausybė jį paskyrė Šeduvos karo komendantu. Kartu su šv. Kryžiaus Atradimo parapijos klebonu ir Šeduvos dekanu Mykolu Karosu I. Pucevičius bandė gelbėti kelias žydų šeimas. Jis taip pat dalyvavo Lietuvos aktyvistų fronto (LAF) veikloje. Karo metu I. Pucevičiaus šeima vėl sugrįžo į Kauną. Kuomet gen. Povilas Plechavičius pradėjo organizuoti Lietuvos Vietinę rinktinę, I. Pucevičius į ją įstojo ir buvo paskirtas rinktinės štabo 2-ojo skyriaus karininku.

Sovietams antrą kartą okupavus Lietuvą, I. Pucevičiaus šeima nepasitraukė į Vakarus, kaip pasielgė daugelis Lietuvos kariškių. 1944 m. liepos mėnesį Šeduvoje įvyko Tėvynės gelbėjimo komiteto posėdis, kuriame dalyvavo klebonas prelatas Mykolas Karosas, viršaitis atsargos leitenantas Alfonsas Blėka,

I. Pucevičius, Vyt. Vaitiekūnas ir kiti pasiryžę kovoti už Tėvynės laisvę vyrai. Posėdyje buvo numatyti pasilikusių Tėvynėje tikslai: skleisti žmonėms informaciją apie politinę padėtį Lietuvoje ir užsienyje, padėti šaukiamojo amžiaus vyrams išvengti tarnybos Raudonojoje armijoje, slopinti komunistinį terorą, jungtis į kovos vienetus ir derinti partizaninę veiklą, o atėjus laikui – prisidėti prie visos Lietuvos kariuomenės pajėgų kūrimo. 1944 m. gruodžio mėn. I. Pucevičius pradėjo organizuoti Šeduvos krašto vyrus kovai prieš raudonus okupantus. Jis įpareigojo Vytautą Vaitiekūną iš raštingesnių asmenų suburti partizanų būrelį. Pirmoji ryšio vieta buvo numatyta Čepaičio ūkis Raginėnu kaimė į šiaurės rytus nuo Šeduvos. Tai buvo rimto partizaninio judėjimo šiame krašte užuomazga. Vyrai turėjo neblogą radijo imtuvą, klausėsi žinių iš Vakarų, dažniausiai BBC radijo. Žinias redaguodavo, atspausdindavo ir platino per ryšininkus. Kadangi frontas dar buvo čia pat, apylinkių miškai dar buvo pilni rusų kareivių. Dėl to vyrams teko slapstyti bunkeriuose ar slėptuvėse. Frontui nuslinkus į vakarus, vyrai įsikūrė miškuose. Dažniausiai jie laikėsi Ažagų miške. I. Pucevičius priėmė partizanų priesaiką. Po to davė kiekvienam kovotojui pabučiuoti jo Walther tipo pistoletą. Rinktinę pavadino Žaliaja, o vadui I. Pucevičiui parinko slapyvardį pagal Radvilonių girią ir Lietuvos istorinį didiką – Radvilą. Buvo surašytas Žaliosios r. (ŽR) įkūrimo dokumentas ir išleistas pirmasis Radvilos įsakymas. Jame buvo nurodyti ŽR tikslai, partizanų pareigos ir štabo sudėtis. Vieną šio įsakymo egzempliorių užkasė ryšio vietoje prie Liaudiškių girios, o kitą – Gikoniu kaimė Justo Radausko sodyboje. Deja, nė vienas jų neišliko. Radvilos pavaduotoju tapo lt. Alfonsas Blėka – Patrimpas, adjutantu Algirdas Žitkus – Balsys, karo lauko teismo pirmininku j. lt. adv. Zenonas Rupšlaukis – Perkūnas, ūkio dalies viršininku Juozas Bugailiškis – Bosas, sanitarijos sk. viršininke tapo Janina Radauskaitė – Ramunė, o informacinio sk. viršininku – Vytautas Vaitiekūnas – Šerkšnas. 1945 m. gegužės mėnesį ŽR stiprėjo ir plėtėsi. Joje buvo jau daugiau nei šimtas kovotojų. Rinktinės kovinė veikla apėmė Kėdainių aps. Baisogalos, Panevėžio aps. Smilgių bei Šeduvos, o Šiaulių aps. Pakruojo bei Radviliškio valsčius. Rinktinę popieriumi aprūpindavo Šeduvos prelatas M. Karosas. Partizanai daugindavo žinias ir po to jas platindavo kaimuose rinkdami maistą. Techninis aprūpinimas buvo prastas. Labai trūko amunicijos ir turima buvo nepatikima, sudrėkusi. Nebuvo lauko telefono, todėl sargybinis apie pavojų galėjo pranešti tik žodžiu.

I. Pucevičius-Radvila

Tuo metu I. Pucevičiaus šeima slapstėsi pas žmonos Stasės tėvus. Izidorius ten išsikasė bunkerį. Duktė Gražina prisiminė kaip jie šventė šv. Velykas. 12 asmenų šeimai reikėjo tenkintis vienu margučiu. I. Pucevičius stovėjo stalo gale ir, laikydamas šį simbolinį kiaušinį, sakė: „Šį vakarą aš išeinu į mišką.“ Ir išėjo. Žmona su dukromis jį palydėjo net 7 kilometrus. Vėliau jos lankėsi pas laisvės kovotojus keletą kartų. Gražina tada suprato kokia stipri meilė sieja jos tėvus. Vyrui žuvus, Stasei Pucevičienei teko daug vargo patirti. Ji klajojo per žmones ieškodama prieglobsčio. Vėliau ją pakvietė į Kauną Izidoriaus draugas Jonas Laurinaitis. Tačiau atvykusios prie jo namų, jos pamatė, kad tie namai jau apsupti NKVD. Teko skubiai pasišalinti. Gražina kiekvienais metais keisdavo mokyklą. Vėliau kurį laiką ji mokytojavo kaimo mokykloje ir materialiai rėmė motiną ir seserį. 1951 metais ji išlaikė egzaminus į prancūzų kalbos ir medicinos studijas. Pasirinkusi mediciną ji tapo neuropatologe. Sulaukusi garbingo amžiaus Gražiana Pacevičiūtė – Palionienė dabar gyvena Vilniuje Žolyno gatvėje. Keliasi anksti ryte ir eina lankyti sergančių žmonių. Motina dirbo sunkų darbą pas ūkininkus. Nuvažiavusi į Rygą pirkdavo įvairias buitines prekes ir jas pardavinėjo

Lietuvoje. Apie tolimesnę I. Pucevičiaus žmonos ir jaunylės dukrelės Aldonos likimą informacijos prieinamuose šaltiniuose nepavyko rasti.

Vietos gyventojai labai gerbė ir mylėjo I. Pucevičių. Jam ir kovotojams jie padėjo kuo galėjo. Jį mylėjo ir kovos draugai, nepaisant to, jog vadas buvo labai reiklus ir griežtas. Jis mokė kovotojus saugoti savo garbę, būti teisingais. 1945 metų pavasarį Žaliojoje rinktinėje kovojo daugiau kaip 100 vyrų. Kapitonas Radvila siekė suvienyti visas Panevėžio apskrityje veikusias laisvės kovotojų grupes ir sukurti Lietuvos laisvės armijos (LLA) Panevėžio apskrities grupę. Vadas rūpinosi ir partizanine spauda. Jam vadovaujant buvo išleisti du almanacho „Žodžiai iš miško“ numeriai.

1945 m. pavasarį ŽR patyrė pirmą kovinį išbandymą. Kovo pabaigoje trys gen Vetrovo divizijos batalionai (apie 800 kareivių) Ažagų – Einuliškio miškų masyve užpuolė rinktinės kovotojus, kuriems vadovavo kpt. I. Pucevičius-Radvila. Jėgos buvo labai nelygios, partizanai stokojo amunicijos, todėl daug laisvės kovotojų žuvo. Tačiau nepaisant to, sumaniai manevruojant jiems pavyko prasiveržti iš apsupimo ir nukauti labai daug priešų. 1945 m. liepos 8 d. Žaliosios rinktinės partizanai užėmė Rozalimo miestelį ir sunaikino 27 stribus. Tačiau okupantai taip pat stengėsi iš paskutiniųjų. Jie į rinktinę infiltravo slaptus agentus Aldonskį ir Kuznecovą bei tris informatorius, kurie NKGB pranešė apie I. Pucevičiaus – Radvilos maršrutą 1945 m.

rugpjūčio 26 dieną. Panevėžio aps. Rozalimo vls. ties Medoniškių kaimu netoli nuo ūkininko Baltramiejūno sodybos pasaloje okupantai nukovė I.Pucevičių – Radvilą.

G. Pucevičiūtė-Palioniene

Buvęs ŽR informacinio sk. viršininkas V.Vaitiekūnas prisiminė: „1945 m. rugpjūčio pabaigoje Radvila nutarė vykti į Pušaloto miškus pas leitenantą Vladą Juozoką – Petraitį ir su juo sudaryti dar didesnę partizanų junginį. Po to buvo planuojama aplankyti ir visas kitas Panevėžio aps. veikiančias grupes, jas sujungti arba suderinti veiklos strategiją. Per ryšininkus su Petraičiu buvo sutarta, kad ŽR pagrindinis dalinys persikels prie Pušaloto miškų naktį į rugpjūčio 26 d. Apie tai Radvila informavo ne tik štabą, bet ir visą ŽR, nes norėjo, kad turint prieš akis ilgą žygį, galintieji tai padaryti aplankytų artimuosius, pasikeistų baltinius, pasitikrintų avalynę ir apsirūpintų maisto atsargomis. Dėl reikalo kuo geriau kiekvienam susitvarkyti buitinius poreikius, teko duoti visam daliniui tokią tikslią informaciją nors tai akivaizdžiai buvo neatsargu ir paprastai Radvila taip nedarydavo.<...> Kitą naktį Radvilą lydėjau aš. Pėstiėjome neilgai. Kapitonas įtikino mane, kad joti daug lengviau, negu kulniuoti pėsčiam. Anuomet pievose pririšti arba tik supančioti visur ganėsi arkliai. Susigavom po arklių ir pradėjom joti. Nei balnų, nei apinasrio! Patapšnojame vieną arba kitą arklio kaklo šoną ir tas jau žino, kuria kryptimi jam reikia eiti ar risnoti. Pajoję keletą kilometrų, arklius pavydavome atgal į jų namų pusę, o susiradę kitus, darydavome tą patį. Į kelionės pabaigą joti aš nebegalėjau. Pradėjo perštėti kinkos, skausmingai nusitrynusios į arklio šonus. Kapitonas pajuokavo, kad tokį kareivį jis iš kavaleristų perkeltų pas pėstininkus... Taigi toliau ėjau pėsčias šalia raito savo vado. Šalia jo kulniuodamas dar pasiteiraudavau jo nuomonės, ar mūsų sanitarijos viršininkė Ramunėlė, būdama tokia plonytė, galėtų susilaukti palikuonių. Žinoma, jei prieš tai ištekėtų. Jis mane patikino, kad tos plonosios kartais gimdo daug lengviau, negu apvalesnės... Taigi kelionė atrodė būsianti lengva ir net įdomi.<...> Jau po vidurnakčio ties vienu kaimu perkirtome kelią Rozalimas-Smilgiai ir, kapitono nuomone, buvome visai netoli numatytos ryšio vietos kur mūsų turėjo laukti Gorkis ir jo žmonės. Visur buvo ramu. Nesigirdėjo net šunų lojimo. Gaila, kad tuomet į tai nė vienas neatkreipė dėmesio. Mat, tykodami partizanų, enkavedistai visuomet liepdavo šeimininkams uždaryti šunis, kad jie nelotų. Buvo mėnesiena. Su žiūronais atidžiai išžvalgėme priešais mus atsivėrusį nupjautų ir nuvalytų rugių lauką. Per jį driekėsi lauko keliukas, kuriuo eidami turėjome greitai pasiekti kelionės tikslą. Už kokio kilometro tas keliukas dingo dideliuose krūmynuose. Maždaug pusiaukelyje tos keliuko matomos dalies buvo palyginti nedidelis krūmokšnis. Mėnulio metamame tamsiame jo šešėlyje nieko įtartino nepavyko pamatyti nei man, nei kapitonui. Tragiška nelaimė įvyko mums visai priartėjus prie to mūsų pačių išžvalgyto krūmokšnio. Iširdau rusiškai tariant: „Stoj! Pulemiot!“ Tuo metu kapitonas sėdėjo ant balto arklio man iš kairės. Aš buvau tarp jo ir tarp krūmyne užsomasėvusių pasalūnų. Kad išžvelgčiau kas ten prieš mus, aš nusikabinau savo rusišką automatą ir žemai pritūpiau. Ant balto arklio ir mėnulio pilnaties gerai apšviestas kapitonas pasalūnams turėjo būti gerai matomas. Raitas jis galėjo lengvai pabėgti. Priešas tai, aišku, suprato ir todėl pirmą automatinį ginklų seriją skyrė jam. . . Jau po pirmos salvės jis turėjo būti mirtinai sužeistas, nes

sudejavęs nukrito nuo arklio ir nebeatsišaudė. Pirmoji salvė praūžė virš mano galvos ir, maniau, ne man ji buvo skirta. Nuo antrosios salvės spėjau prisidengti kelio griovelio ir pradėjau atsišaudyti. Turėjau rusišką suomiško pavyzdžio automata. Atsišaudydamas stengiausi kuo greičiau nutolti nuo pasalos krūmų link. Priešas pradėjo šaudyti šviečiančiomis raketomis ir, joms šviečiant, atidengdavo automatinių ginklų ugnį. Ji versdavo mane parkristi ir prisiploti prie žmės. Raketai užgesus, nepaisant mėnulio šviesos, matomumas trumpą laiką labai pablogėdavo. Tai būdavo labai žalinga priešui ir labai naudinga man. Tais tarpais aš paleisdavau jiems savo automato seriją pakildavau ir nuo jų toldamas darydavau zigzagus, kad būčiau kuo blogesnis taikynys.<...> Netrukus mane nuo priešų pradėjo dengti kaimo medžiai, o už jų – gretimo lauko nupjautų kviečių gubos. Pasijutau atitrūkęs ir išsigelbėjęs iš labai klasingai išdėstyto pasalų tinklo.“

I.Pucevičiaus – Radvilos palaikus okupantai išniekino Rozalimo miestelio aikštėje. Kuomet žmonės šią skaudžią žinią pranešė jo žmonai Stasei, ji su dukromis pasiryžo 10 kilometrų eiti į Rozalimą, tačiau žmonės perspėjo to nedaryti, nes okupantai suims ir išveš į Sibirą. Vėliau okupantai I.Pucevičiaus kūną įmetė į pelkę šalia miestelio esančiame Kanapinės miškelyje. Tačiau vietinės moterys nors ir rizikavo, bet buvo tada netoliese ir įsidėmėjo tą vietą. Po kurio laiko, kai pelkė buvo sausinama, partizanų vado palaikus pavyko atpažinti. Jo kaulai buvo palaidoti vienoje vietoje. Jo dukra Gražina – Pucevičiūtė Palionienė pasakoja: „Po daugelio metų mama, kuri taip ir liko viena, paprašė pažįstamo Algio Korsako, sėdo ant motociklo, išsikasė jo kaulėlius, susivyniojo į kaimišką skarelę ir naktį važiuodami ant motociklo parvežė pas tokius Miknevičius ir palaidojo prie gryčios po kryžiumi. Tik po daugelio metų, laidojant tokį Vaičiurgį, tėvelio kaulai buvo įdėti į jų bendrą kapą Radviliškio kapuose netoli paminklo partizanams, kuriame yra mano tėvo pavidė.“
I.Pucevičiaus žūtis vietoje buvo pastatytas paminklas.

1998 m. gegužės 18 d. I.Pucevičiui – Radvilai buvo pripažintas kario savanorio statusas. Tų pačių metų gegužės 19 d. LR Prezidento dekretu jis buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu, o 2001 m. gegužės 15 d. – kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu.

Šaltiniai.

1. R.Trimonienė. Izidorius Pucevičius-Radvila. 1901 12 22 – 1945 08 26. LGGRTC medž.
2. B.Juknevičius. Žaliosios gimimas ir žūtis. Partizanai.org.
3. B.Žalys. Kovose nepalūžo. XX a, 2011 12 30
4. Laima Vincė. a Girl with no name. Baltic Reports. Daily News From The Baltic States, 2010 04 19.
5. M.Jackevičius. Dvasios didvyrė: 82-ejų kas rytą skuba pas vargstančius ir ligonius. Delfi.lt 2013 11 29.

2017-02-09